

SLOVENSKA KNJIŽNA TONEMSKOST GOVORA JAKOBA RIGLERJA

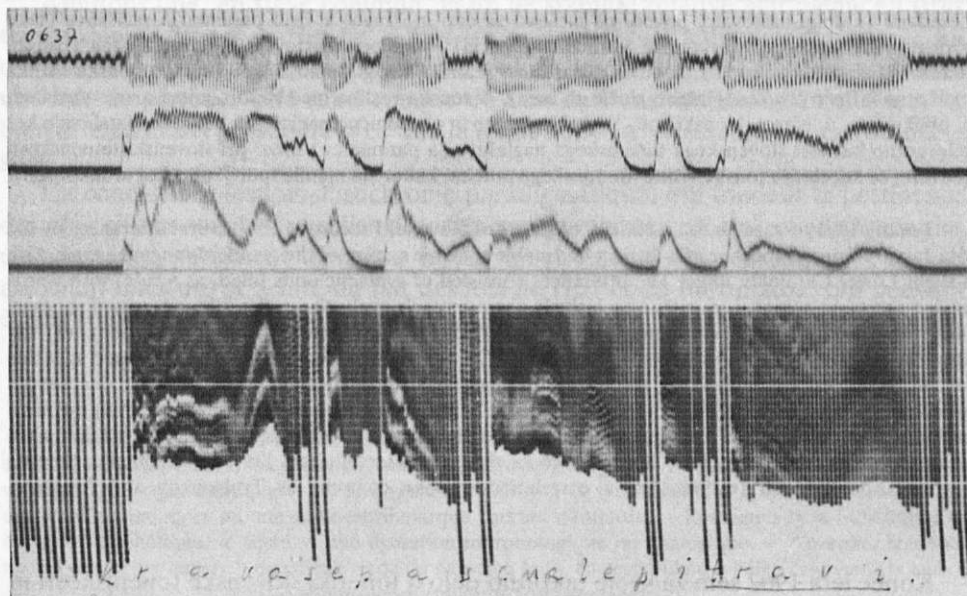
Leta 1963 sem za svojo raziskavo tonemskosti slovenskega knjižnega jezika posnel tudi govor pokojnega Jakoba Riglerja, nosilca izrazitega in trdnega tonemskega sistema knjižnega malo dolenjsko obarvanega tipa. Skladenjske enote, popolnjene z načeloma samimi akutiranimi oz. cirkumflekiranimi besedami (v dolgi naštevalni povedi pa mešano za eno in drugo) v vseh parametrih raziskave (tako v pripovedni kakor v vprašalni in vzklični intonaciji) – teh parametrov je 6: 1. absolutna višinska realizacija zloga (v poltonih), 2. višinska razlika v realizaciji naglašanih zlogov (ars), 3. tonska razlika med arso in tezo (tj. nenaglašeno zložje za arso), 4. tonska razlika med zaporednima arsama/tezama, 5. oblika arse, 6. njen naklonski kot – v neoksitonično in oksitonično naglašanih besedah razodevajo kot relevantno lastnost slovenskega tonemskega naglaševanja parameter višine: pri slovenski tonemskosti gre torej za korelacijo tonske višine (ne tonskega poteka, kakor sta menila tudi Trubeckoj in Jakobson).

For my 1963 research into tonemicity of standard Slovene, I recorded also several utterances by the late Jakob Rigler, a speaker of a distinct and stable tonemic system of the standard-language type, with a slight Lower Carniolan tinge. The utterances consisted of syntactic units filled, as a rule, with words having the same accent, i. e. either exclusively acute or exclusively circumflex (though mixed series of both were used in longer enumerative sentences). Six parameters were taken into account: (1) the absolute pitch height of the syllable (in half steps), (2) the height difference between accented syllables (arses), acute vs. circumflex, (3) the tone difference between arsis and thesis (i. e. the unaccented syllables following the arsis), (4) the tone difference between two consecutive arses/theses, (5) the form of the arsis, (6) its angle of inclination. The relevant feature of Slovene tonemic accentuation, in nonoxytones as well as oxytones, turns out to be the parameter of pitch. Slovene tonemicity, then, is a correlation in pitch (rather than a correlation in tone contour, as Trubetzkoy and Jakobson suggested).

Konec leta 1962 sem za svoje takratno delo o fonetiki slovenske tonemskosti in slušne podobe povedi (t. i. stavčne intonacije) posnel na magnetofonski trak (v »črni sobi« Inštituta za slovenski jezik na SAZU v Ljubljani, torej ne v idealnih pogojih) tudi knjižni govor Jakoba Riglerja. Ti posnetki so bili nato preko Inštituta za fonetiko Univerze v Hamburgu (tam sem delal kot Humboldtov štipendist pod vodstvom prof. Otta von Essna) poslani v Braunschweig na Inštitut za komunikacijske raziskave, kjer so mi posnetke slušno analizirali z Grützmacher-Lotermoserjevo napravo. Zapisi te akustične analize¹ ob zaznamovanju časa kažejo število

¹ Prim. podobo 1: Levo zgoraj je z roko napisana številka korpusne enote (v našem primeru Rig(ler) 637. Fotografsko zaznamovani so: 1. Čisto zgoraj »zobčki« (razdaja od enega do drugega znaša 2 stotinki sekunde); 2. naslednja vodoravna zaznamba kaže število tresljajev danega zvenečega glasu (samoglasnika, zvočnika, zvenečega nezvočnika); pri nezvenečih nezvočnikih teh tresljajev seveda ni, to pa nam precej pomaga pri razmejevanju glasov; 3. tretja in četrta vodoravna zaznamba kažeta jakost glasov, in sicer prva tako, kot to zaznava uho (logaritmčno), druga pa čisto numerično: ti dve zaznambi omogočata nadaljnje razmejevanje posameznih glasov (npr. med zaporniki, priponiki in zlitniki – prim. razliko med *t* in *s*), ponekod pa lahko na podlagi teh zaznamb ločimo tudi posamezne faze v tvorbi glasu: tako se za */k/* pod z roko zapisano korpusno številko sicer ne vidi zastavek izgovora (vidimo pa ga pri */p/*), zato pa se pri zapornikih lepo vidi faza vztrajanja v določenem izgovornem položaju in faza odpore pred drugim soglasnikom (prim. *kr*, *tr*); pri glasu */r/* trenutno

glasilčnih tresljajev in (spremne) šume na določeno časovno enoto, dve (logaritemsko in fizikalno) jakostni krivulji ter potek osnovnega tona, zaznamovan na črtkasto podlago treh oktav z zaznamovanimi poltoni ($12 + 12 + 12$ od spodaj navzgor). Pričujoča raziskava kot 3. del mojih študij slovenske tonemskosti v okviru stavčne intonacije² se opira na te akustične analize. Metoda (z nekaterimi izboljšavami)³ je ista, ki sem jo uporabljal v razpravi Liki slovenskih tonemov, le da tu ni dela, ki je obravnaval tonskost, zajeto tudi s prostim ušesom, to pa primerjal z rezultati, dobljenimi iz strojne akustične analize.⁴

Podoba 1.

zaporo kaže lijaku (Vju) podoben upad jakosti (v 4. vodoravni zaznambi odražen z znižanjem tona); tudi zvočnik /v/ v realizaciji [v] povzroči izrazit jakostni dol, prav tako spremljan s tonskim upadom, itn.; 4. zadnja vodoravna zaznamba kaže potek osnovnega tona, pri nezvenečih glasovih pa njegovo odsotnost: v teh primerih (tj. pri nezvenečem glasovju) se pokončne črte »rese« temnega trioktavnega pasu (zaznamovanega za vsako oktavo z debelejšimi vodoravnimi belimi črtami) spustijo do začetka najnižje, tj. spodnje oktave (vendar so zaradi različnih šumov – med njimi t. i. belega, ki ga kažejo »franže« pri dnu spodnje oktave – posamezne »rese« teh franž so pograne tudi za celo oktavo višje (kar je tehnična slabost te naprave): prim. franže pri obeh s-ih. Zapis čisto spodaj z roko je ustrezno analizirano besedilo.

² Prim. J. Toporišič, Pojmovanje tonemičnosti slovenskega jezika, SRL 15 (1967), 64–108 (zasnutek še iz Hamburga v nemščini); Liki slovenskih tonemov, SRL 16 (1968), 315–393 (predobjava tega sestavka pod istim naslovom je v strojepisnem razmnožku za Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, SSJLK ZP 3 (1967)); oboje, deloma skrajšano, ponatisnjeno v moji knjigi Glasovna in naglasna podoba slovenskega jezika, ZO Maribor, 1978, 225–229.

³ Zlasti pri večjem številu tipov taktov za izračunavanje povprečkov, npr. potežišni takti.

⁴ Tonskost mi je v Likih podal Julij Strajnar.

I. Akut in cirkumfleks v pripovedni⁵ stavčni intonaciji**A** – Ne na zadnjem ali edinem zlogu naglašene besede**0** Analizirane povedi⁶616 *Kráve se pásejo po lépi travi, kónji pa v dětelji.*618 *Stárček čáka pomládi, šôlar pa počítnic.⁷*613 *Kráva se páse po lépi trávi.*614 *Stárček čáka zdráve pomládi.⁸*628 **Kráva se páse po trávi.⁹**629 **Stárček čáka zdráve pomládi.**637 *Kráva se páse po lépi trávi.*638 *Stárček čáka zdráve **pomládi.***655 *Kráva se páse na lépi trávi.*[638 *Stárček čáka zdráve **pomládi.***]¹⁰Slušna identifikacija tonemov¹¹Omahovanja¹² v identifikaciji tonemov (identifikatorji Tine Logar – L, Jakob Rigler – R, Jože Toporišič – T) so naslednja:¹²

⁵ Strogo vzeto je pripovedna intonacija le tedaj, če ni vprašalna, hkrati pa v povedi ni nič poudarjeno: zato pri analizi vedno ločevanje vsega tega.

⁶ Kar govorimo, je samo v povedih, in sicer tudi tedaj, ko kaj le naštevamo ali izrazimo tudi le z eno besedo. Ker nam za analizo služijo v glavnem stavčne povedi, govorimo kar o stavčni intonaciji.

⁷ Povedi načeloma nastopajo v parih: v prvi enoti takega para, so načeloma samo akutirane besede, v drugi cirkumfektirane; kjer tega vendarle ni, se vidi iz onaglasitve, v preglednicah pa je netipični tonem v danem naglasnem vzorcu zaznamovan z oklepajem, npr. vrednost za *zdráve* v cfl. vzorcu *Stárček čáka zdráve pomládi*. Glasovje toniranih zlogov je, kolikor je šlo, načeloma *a*-jevsko, da že zaradi različnih samoglasnikov ne pride do dodatnih težav pri razvozlanju.

⁸ Isti intonacijski člen (imenovan tudi intonacijski segment ali kar segment – saj gre tudi za drugačno razmejenost, ne samo intonacijsko, npr. s premori) je tu (613/614) podan s kadenčno, v 616/618 pa s polkadenčno intonacijsko glavo (o izrazju za pojave stavčne fonetike prim. v moji knjigi Slovenski knjižni jezik 4 (1970) poglavje Stavčna fonetika, 189–200; v bistvu nespremenjeno tudi v SS 1976 oz. 1984). Pri paru 616/618 lahko opazujemo tonsko lego 2. (3.) segmenta iste povedi v primeri s prvim.

⁹ Polkrepko tiskano pomeni, da je bila ustrezna beseda poudarjeno zaznamovana že v pisni predlogi za govorjenje na magnetofonski trak; pri Rig je pri poudarjanju včasih neko omahovanje.

¹⁰ Ta stavke poved je tu ponovljen; za povprečke, kjer je to potrebno, je vendarle računano, kakor da je samostojna enota. Ponovno upoštevanje iste enote govornega dogodka je zaznamovano z oglatim oklepajem.

¹¹ Poslušali so se tonski zapisi z magnetofonskega traku prvopisa; v Braunschweigu so bili analizirani presnetki s tega prvopisa. Identifikator T. Logar je pri prvotni govorec horjulskega narečja, Rigler ribniškega, J. Toporišič v svojem prvotnem govoru nima tonemskega izgovora, ampak kolikostno razločevalni govor za akut in cfl., za knjižno kolikostno nasprotje pa ima razločevanje na podlagi glasovne barve, npr. *zíma : sína : sèt = zíma : sína : sít*. V tem primeru je Rig hkrati moj siceršnji 4. identifikator, tj. izgovarjalec besedila.

¹² Človek seveda ni stroj, zato imajo njegove uresničitve intendiranih razločevalnih jezikovnih prvin določen razsip okoli povprečka; razsip je včasih tak, da pride celo do nevtralizacije z nasprotnostnim parom, npr. akuta s cfl. in narobe: za take primere pravimo, da se je kdo »zarekel«.

613 4 *trávi* R še vedno ' ; L, T ' *trávi*

618 4 *šôlar* L ' - R, T ^ (T: vendar *šôlar* nekam nizek)

616 6 *dětelji* T ^ - L, R ' ¹³

Tonski poteki:¹⁴

616
K r á v e s e p á s e j o p o l é p í t r á v í

618
k ó n j i p a v d é t e l j i

613
S t á r č e k č á k a p o m l á d í

614
S t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d í

¹³ Pri različnih identifikacijah se kaže zlasti vpliv prvotne (narečne) podstave identifikatorja, saj nehotе vse meri s »svojem vatlom«, kar je lahko hudo narobe.

¹⁴ Tonski poteki so prekopirani z izvirnih posnetkov (Grützmacher-Lottermoser) prvotno s svinčnikom na prozorni papir. Nato pa je risar (K. Korošec) »šel čez« s tušem in sicer na pavsapapirne pole, položene čez s svinčnikom prerisane tonske poteke. Tu seveda čista natančnost ni mogoča; na relevantnih mestih se zato razprava vedno opira le na izvirni strojni zapis vseh vrednosti.

628
K r á v a s e p á s e p o t r á v i.

629
S t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d i.

637
K r á v a s e p á s e n a l é p i t r á v i.

638
S t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d i.

655
K r á v a s e p á s e n a l é p i t r á v i.

Naštevalni primeri:

644b	<i>po trávi</i>	647b	<i>zdráve</i>	650b	<i>grémo</i>
646b	<i>stârček</i>	647c	<i>čáka</i>	[650a	<i>počít[nic]</i>
645a	<i>se páse</i>	648b	<i>kónji</i>	645c	<i>lépi</i>
645b	<i>stârček</i>	650a	<i>počít[nic]</i>	651b	<i>šólar</i>
646a	<i>tráve</i>	649a	<i>dételjji</i>		
647a	<i>pomládi</i>	[650a	<i>počít[nic]</i>		

Tonski poteki:^{15*}

¹⁵ Tu so naenkrat podane vse podobe, ne glede na tip naglašene besede ali na vrsto naglasa. [Oglati oklepaj zgoraj spet pomeni, da je ista enota navedena ponovno.] Prednost tega je, da se lahko zasleduje razmerje vsake enote glede na njeno predhodno ali naslednjo enoto. Vse skupaj tvorijo eno poved, služijo pa nam lahko za raziskovanje slušne podobe posameznih besed (z morebitno naslonko), ki so hkrati tudi stavčnofonetični segment.

* Pri tonskih potekih je nam. 644b po pomoti zapisano 644a

644a	644b	644c
k o n ě	ā p o t r ā	v ĭ k o n ě ā
645a	645b	645c
s e p ā	s e d ā n	p o l ě p ĭ
646a	646b	646c
k r ā	v a s t ā r	ĉ e k z v e ĉ ě r
647a	647b	647c
p o m ĭ	ā d ĭ z d r ā	v e ĉ ā k a
648a	648b	648c
s e v d ā	k ó n j ĭ	t ā k

649a	649b	649c
v d ě t e ĭ j ĭ	j u n ā	k s p ā t
650a	650b	650c
p o ĉ ĭ t n ĭ c	g r ě m o	v ě
651a	651b	651c
n ō ĉ ŝ ō ĭ a r	z a s t ō n j	
652a	652b	652c
z a ĉ n ě	o b ĭ a k	k o v a ĉ

1. Absolutna poltonska razmerja ars/tez

616	13,5/19 ¹⁶	14,6/15,5	12,7/13	12' /19' ¹⁷	12 /16	14 /14,5 ¹⁸
618	18 /14,5	14,5/12,5		14,5'/19,5'	12,5/15,5	15 / 9,5
613	14,5/21	17 /19	14 /16			13 / 9
614	16 /18	15,5/15	(12 /15) ¹⁹			12 / 7
628	13 /17²⁰	14 /15				11 11,5
629	15,5/15	14,5/14,5	(12 /14)			11 / 8
637	13,2/18	13 /16	13 /14			10,5/11,5²⁰
638	15 /16	14,5/15	(12 /14)			13 / 9,5
655	13,7/18	14 /16,1	13,2/15			11 /14
[638	15 /16	14,5/15	(12 /14)			13 / 9,5]

Akut

NT ²¹	15,2/19	14,6/16,6	12,7/14,4		12 /16	
NTP		14 /15	12,5/14			11 /11,5
PK				12' /19'		
T						13,5/10,2
T	13 /17					10,7/12,7

Cfl.

NT	16,3/16,1	14,7/11,8			12,5/15,5	
NTP		14,5/14,5	(12 /14)			11 / 8
PK				14,5'/19,5'		
T						13,5/ 8,2
T	15,5/15					13 / 9,5

Naštevalni primeri:

644b	12" /20,5"	647b	11"/15"	650b	12,7"/15"
646b	14,3"/16"	647c	14"/14"	650a	17" /15,2"
645a	12" /17,4"	648b	12"/14,5"	645c	12" /17"
646b	14,3"/16"	650a	17"/15,2"	651b	14,7"/15"
646a	13,7"/16,7"	649a	13"/15,3"		
647a	15" /14,6"	650a	17"/15,2"		

Akut 12,3"/16,4"**Cfl 15" /15"**

¹⁶ Merjene so sredine ustreznih tonskih potekov, vrednost 0 je tu začetek spodnje oktave: kakor kažejo zapisane vrednosti, se Riglerjeve tonske realizacije v glavnem gibljejo v pasu od kakenga 10. do 20. poltona; natančnost je včasih manjša kot sicer; pri povprečnih pod črto je večinoma zapisana le prva vrednost za decimalko, načeloma brez popravljanja dane vrednosti glede na to, ali je druga decimalna vrednost od 0 do 4 ali od 5 do 9.

¹⁷ Z ostrivcem (resico) zgoraj je zaznamovan polkadenčni takt (in sicer tako arsa kakor teza); če je polkadenca poudarjena, je hkrati tiskana polkrepko (gl. nižje); naštevalne polkadence so zaznamovane z dvojno resico.

¹⁸ Navadni težiščni takt ni posebej zaznamovan (lahko pa bi bil s krativcem): prim. tu 616/618 oz. 613/614.

¹⁹ Nasprotni tonem v danem (v tem primeru cirkumflekiranem) vzorcu je spet zaznamovan s tem, da je vrednost navedena v okroglem oklepaju.

Vrednosti za akutirani vzorec so v arsi načeloma nižje kot za cirkumflektirana: 13,9 oz. 13,1 proti 16,3 oz. 15,5. Akut v cirkumflektiranem vzorcu pa je nižji (629) kot v akutiranem (12 : 15). Teze so pri akutu seveda višje kakor pri cirkumfleksu: v 1. taktu približno za 3 poltone, v 2. za slaba 2. Takti se, gledani s stališča arse, v glavnem dosledno znižujejo od 1. takta proti koncu:

akut:	13,9	14,5	13,2	12,7
cfl.:	16,3	14,6		12,7

Posebno očitno je to v tezi:

akut:	19,3	16,2	14,5	10,6
cfl.:	16,1	14,4		8,2

To govori za to, da je s stavnofonetičnega stališča (padanje tonskega gradiva od začetka proti končnemu taktu, ki ni poudarjen) treba upoštevati celoten takt, ne pa morda le arse, v večini primerov res že arse same kažejo padajoče ogrodje segmenta. Sicer pa o tem več v posebnem parametru.

2. Višinska razlika v realizaciji opozicijskih ars

Za osnovo je vzeta arsa akuta v ustreznem taktu, razlika do arse cfl. pa je zapisana z vrednostjo plus (brez oznake) ali minus, npr. 3 ali -1.

616/ 618	4,5	0		2,5'	0,5	1
613/ 614	1,5	0	(-2)			-1
628/ 629	2,5	0,5				0
637/ 638	1,8	1,5	(-1)			2,5
655/[638]	1,3	0,5	(-1,2)			2
NT ²¹	2,2	0,5	(-1,3)		0,5	0
NTP		0,5				0
PK				2,5'		
T						0,5
T	2,5					2,2

Naštevalni primeri:

644b/646a	1,1"	647b/647c	3"	650b/650a	4,3"
645a/646b	2,3"	648b/650a	5"	645c/651b	2,7"
646a/647a	1,3"	649a/650a	4"		

Povpreček: 3"

²⁰ Polkrepko tiskano pomeni poudarjenost; pri paru 613/614 nasproti 637/638 (oz. pri 655/638) lahko opazujemo navadno (= nepoudarjeno) in poudarjeno težišče.

²¹ Simboli: NT = netežiščni, NTP = netežiščni popoudarni, PK = polkadenčni, T = (nepoudarjeni) težiščni, T = poudarjeni težiščni (tudi polkadenčni).

Cfl. je razločno višji od akuta v 1. taktu, če je takt poudarjen in če je polkadenčen. Zelo jasno razliko v višinski realizaciji kaže tudi naštevalna polkadenca, saj je tu večja kakor v 1. taktu segmenta, večja tudi od navadne polkadenčne: 3 : 2,4 : 2,5. Potežiščni zadnji takt ima vrednost 0, posebnost pa je negativnost v 613/614.

Razlika v višinski realizaciji akut. arse proti cirkumleksni v 2. taktu ni velika; praktično pa izgine, tj. niha, v zadnjem, če ni poudarjen. Zanimiva je negativna razlika v 3. taktu: da je tu akutirana arsa cirkumfektiranega stavčnega vzorca realizirana nižje od svoje vzporednice v akutiranem vzorcu, je verjetno pripisati vplivu ravno različno toniranega takta pred njo. V 613/614 4 je negativna razlika nekoliko rekompenzirana z obliko tonskega poteka arse, posebno pa z njenim naklonskim kotom in z različnim položajem teze glede na to, ali gre za akut ali cfl. (Prav taki primeri razločno kažejo, kako je vprašanje tonemskosti v bistvu vprašanje lika.)²²

Poučno je opazovati tudi rahel razsip višinskih realizacij okrog teoretično trdne točke, in sicer navzgor in navzdol, pri naštevalni polkadeni. Tu se je razlika večala ali manjšala pod pritiskom naravne težnje, da se naštevanje nakaže ali kot nedokončano ali pa nekako samogibno težeče h koncu. (V primeri z Janežičevo v razpravi Liki slovenskih tonemov opazamo pri Riglerju večje naslanjanje na lik takta: Jan je imela trdnejšo višinsko razliko. Morda je to tudi posledica dejstva, da je Rig na začetku pri izgovarjanju za snemanje bil precej nesproščen.)

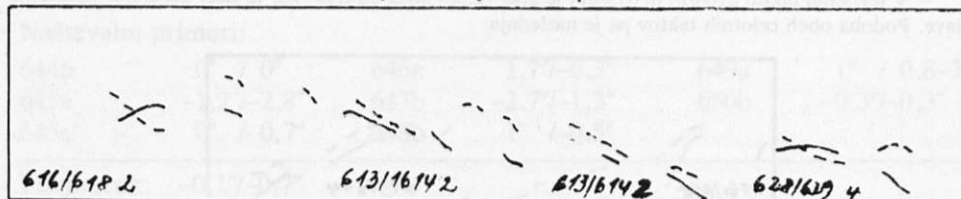
3. Tonski interval med arso in tezo

Spet je podana samo razlika, najsi bo pozitivna ali negativna, teze glede na arso:

Akut

616	5,5	0,9	0,3	7'	4	-3,5
613	6,5	3,5	2			-4
628	4	1				0,5
637	4,8	3	1			1
655	4,3	2,1	1,8			3
NT	5,3	2,3	1,3		4	
NTP		1				0,5
PK				7'		
T						-3,7
T	4					2

²² Ustrezni takti z ničto razliko imajo naslednje celotne podobe:

Naštevalni primeri:

644b	7,3"	647b	4"	650b	2,3"
645a	5,7"	648b	2,5"	645c	5"
646a	3"	649a	2,3"		

Povpreček: 4"

Na splošno se lahko reče, da je pri akutu arsa realizirana nižje od teze oz. da je teza višja od arse. Velike pozitivne vrednosti imamo spet v 1. taktu intonacijskega člena, sledijo težiščni, pa polkadenčni navadni in poudarjeni. Zelo velik je količnik arsa/teza v navadni polkadenčni, in sicer skoraj enkrat večji, kakor je v naštevalni. To je razumljivo: pri naštevanju, če je dolgo, pač ni mogoče kar naprej tonsko padati. V naštevalni polkadenčni je imel večje vrednosti par 2.

Sorazmerno majhen je količnik pred polkadenčnim taktom, čeprav je sicer razumljivo, da bo v 3. taktu manjši kakor v 1. taktu int. člena. Če pogledamo povpreček, ugotavljamo, da se manjša od začetka člena proti kadenčnemu koncu, kjer je pri nepoudarjenosti celo negativen. Negativna razlika pri 616 5 je morda povzročila opombo identifikatorja T, da je tonem čuden, za 613 4 pa je R zapisal, da je poseben, čeprav še zmeraj akut.²³

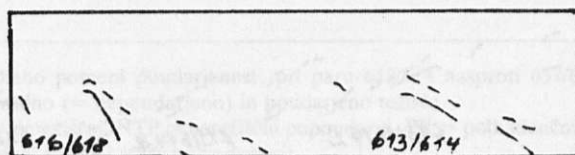
Cfl					
618	-3,5	-2		5'	3
614	2	-0,5	(3)		
629	-0,5	0	(2)		
638	1	0,5	(2)		
NT	-0,2	-0,6	(2,5)		3
NTP		0	(2)		
PK				5'	
T					
T	-0,5				

Naštevalni primeri:

646b	1,7"	647c	0"	651b	0,3"
647a	-0,4"	650a	-1,8"		

Povpreček: 0"

²³ V težiščnih taktih 616/618 in 613/614 je arsa veliko nižja od teze, kar je sicer posledica kadenčne glave. Podoba obeh celotnih taktov pa je naslednja:

Razlika je povprečno negativna, celo pri naštevalni polkadenci je v povprečku nevtralizirana. To je pričakovano že iz nasprotnostnih načel. Vendar je treba vedeti, da je razlika arsa/teza tudi pri cfl. včasih pozitivna: tako zlasti v 1. taktu, čeprav je seveda manjša kakor pri akutiranih besedah. Kljub pozitivnosti je torej razlika med akutom in cfl. v tem parametru ohranjena. Tudi pri polkadenci je razlika arsa/teza pri cfl. pozitivna, pri naštevalni polkadenci pa – kakor izhaja iz že povedanega – je to redko. Edini primer, da se v naštevalni polkadenci količnik arsa/teza približa akutovi, je 646b (**stârček**). V zadnjem taktu je razlika seveda negativna, prav velike so njegove negativne vrednosti, tako da razlika med akutom in cfl. ostaja. V posameznih primerih (npr. 613 4 in 616 6) pa razmerje pri akutu vendar kaže skoraj na izenačenje s cirkumfleksom, ker je pri 613 4 tudi arsa realizirana nižje od cirkumleksove, je vprašanje, kaj tu varuje tonemskost. Zelo blizu sta si tu razliki arsa/teza v 1. taktu novega intonacijskega člena (616 5 in 618 4): identifikator L je sicer cfl. besedo slišal kot akutirano (prim. razliko v celotni podobi takta).

Primerjava povprečkov:

Akut : cfl:

NT	5,3 : -0,2	2,1 : -0,3	1,3 : (2,3)	4 : 3	-2,5 : -4,5
NTP		1 : 0	(2)		0,5 : -3
PK				7' : 5'	
T					-3,7 : -5,2
T	4 : -0,5				2 : -3,5

4. Tonski interval med dvema zaporednima taktoma, tj. arsama/tezama (v prvem taktu so podane absolutne vrednosti):

Akut:

616	13,5/19	1,1/-3,5	-1,9/-2,5	-0,7'/4'	0/-3	-2 /-5,5
613	14,5/21	1 /-2	-1,5/-3			-1 /-7
628	13 /17	1 /-2				-3 /-3,5
637	13,2/18	-0,2/-2	0 /-2			-2,5/-2,5
655	13,7/18	0,3/-1,9	-0,8/-1,1			-2,2/-1
NT	15,2/19	0,6/-2,3	-1,1/-2,2		0/ 3	
NTP		1 /-2				-3 /-3,5
PK				-0,7'/4'		
T						-1,5/-6,2
T	13 /17					-2,3/-1,7

Naštevalni primeri:

644b	0" / 0"	646a	1,7"/-0,3"	649a	1" / 0,8-3"
645a	-1,2"/-2,8"	647b	-2,7"/-1,3"	650b	-0,3"/-0,3"
645c	0" /-0,7"	648b	1" /-0,5"		

Povpreček: -0,1"/-0,7"

Vsaka naslednja arsa je v okviru segmenta povprečno izgovorjena nižje od svoje predhodnice,²⁴ le v 2. taktu je večinoma nekaj višja: da je arsa 2. takta realizirana višje od prve, je razumljivo le tedaj, če je za poudarjeno predhodno, sicer ne. Vprašanje je torej, ali Rig prvega takta vendarle nehoti ni poudarjal (ali pa si je šele z 2. taktom zagotovil možnost za tonsko spuščanje ars v naslednjem taktu). »Nepravilnost« v višinski realizaciji arse 2. takta korigira razlika zaporednih tez: ta je stanovitno negativna. Razumljivo pa je, da je teza polkadencnega težiščnega takta nad svojo predhodnico.

Pri naštevalni polkadenci arse praktično ne padajo, pač pa nekoliko bolj stanovitno teze.

Cfl.						
618	18 /14,5	-3,5/-2		0'/7'	-2/-4	2,5/-6
614	16 /18	-0,5/-3	(-3,5/ 0)			0 /-8
629	15,5/15	-1 /-0,5	(-2,5/-0,5)			-1 /-6
638	15 /16	-0,5/-1	(-2,5/-1)			1 /-4,5
NT	16,3/16,1	-1,2/-1	(-2,8/-0,3)			
NTP		-1 /-0,5	(-2,5/-0,5)			-1 /-6
PK				0'/7'		
T						-1,2/-7
T	15,5/15					1/-4,5

Naštevalni primeri:

646b	0 / 0	647c	-1/-0,6	651b	-2,3/-0,2
647a	0,7/-1,4	650a	3/ 1,2		

Povpreček: 0,1/-0,3

Arse se od leve proti desni realizirajo vedno nižje, in prav tako teze. Prva posebnost je nenavadni polkadenci takt, ki je v arsi realiziran enako visoko kot predhodni takt, v tezi pa seveda višje. Čudno pa je, da bi bila arsa zadnjega takta realizirana višje od arse v predhodnem taktu; to je razumljivo le za poudarjeni takt, nikakor pa ne za 618 5. Ali je Rig tudi tukaj poudarjal? Predhodni cfl. je Rig realiziral desno pridvignjeno. – Pri naštevalni polkadenci ni padanja arse/teze različnih zlogov: to je pri tako dolgem naštevanju razumljivo.

²⁴ Ta splošna zakonitost pri nepoudarjanju velja tudi za naš slovenski jezik, torej ne velja, da bi bila stavčna melodija v segmentu pretežno ravna. Ta ugotovitev je preverjena tudi z upoštevanjem obširnega slikovnega gradiva slovenskih branih besedil iz korpusa Irmgard Mahnken (tedaj profesorice v Göttingenu), ki je bilo avtorju dostopno (preko Harald Jakscheta) na prehodu leta 1962/63. – Sicer je ta parameter upoštevan predvsem zaradi vplivanja stavčne fonetike na tonemskost.

5. Oblika arse in njen naklonski kot²⁵

Akut	Konk. ²⁶	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
616	1 2 5	4		3' 6	1	1 3'	2 4 5 6
613	1 2 3	4			1	3	2 4
628	2 3	1					1 2 3
637	1 2 4			3	1		2 3 4
655	1 2 4			3			1 2 3 4
NT	10	2		3	3	2	11
NTP	2						2
PK				1'		1'	
T							2
T	2	1					3

Naštevalni primeri:

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
644b		1"					1"
645a	1"						1"
645c				1"			1"
646a	1"						1"
647b	1"						1"
648b	1"						1"
649a				1"			1"
650b		1"					1"
	4"	2"		2"			8"

Pri Rig nimamo niti ene intonacije, ki bi imela samo konkavne obrise akutiranih ars. Kolikor tudi so uleknjene (takih je 14), so pri njem dostikrat neznatno, 3-krat so ravne, 3-krat pa celo konveksne. Akut ima večino ars konkavnih (načeloma so zelo plitve), vse te pa so povešene. Konveksnost je posledica soglasniškega okolja. Tonski obrisi ars so sicer načeloma povešeni, vendar so v prvem taktu pogostejše tudi pridvignjeni: tako v 613, 616 in 637. Skoraj ravno črto in vodoravni položaj ima arsa oblika v 616 v polkadenci (o čemer pozneje). Cirkumfleks v enakem položaju ima tonski obris zelo strmo desno pridvignjen, torej je razlika med akutom in cirkumfleksom tudi na tem.

²⁵ Ugotovitve po izvirnih podobah, ne po prepisih le-teh, vendar se obojne pretežno pač zelo prekrivajo.

²⁶ Konk(avno), ravn(o), vij(ugasto), konv(eksno) – pridvig(njeno), vodor(avno), poveš(eno). Namesto konkavno bi lahko rekli tudi uleknjeno, namesto konveksno pa vzbočeno. Naklonski kot je poimenovan (glede na potekanje časa) s stališča začetka tonskega poteka. Namesto pridvignjeno (v pomenu) 'proti desni pridvignjeno' bi lahko rekli rastoče, in namesto povešeno v pomenu 'proti desni povešeno' padajoče, vendar bi se to mešalo z zastarelimi (naravi stvari malo ustrežajočimi) poimenovanji: rastoče za akut, padajoče za cfl. (Če bi hoteli zaznamovati potečnost, bi bilo prvo morda lahko »vzponsko«, drugo »spustno«.)

Cfl.

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
618	3'		1 2 4	5	1 3' 4		2 5
614	(3)		1 2	4	1 2		(3) 4
629	(3)	2	1	4	1	2 4	(3)
638		(3)	1 2	4	1 4		2 (3)
NT	(1)	1 (1)	3		5		2 (2)
NTP	(1)	1 (1)		1		2	(1)
PK	1'				1'		
T				2			2
T		1		1	2		

Naštevalni primeri:

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
646b	1"				1"		
647a				1"	1"		
647c	1"				1"		
650a				1"	1"		
651b				1"	1"		
	2"			3"	5"		

Večje je število konkavnih oblik arse pri akutu kakor pri cfl.; pri zadnjem sploh ni nobene konkavne oblike, če izvezamemo polkadenco (618 3). V naštevalni polkadenci so arse le rahlo konkavne ali konveksne, le pri cfl. je več konveksnih kot konkavnih, vse pa so pridvignjene, kar je edino pravo razločevalno znamenje. Skupaj s tezo dobimo tu pri akutu vedno konkavne oblike, pri cirkumfleksu pa konveksne.

Skladnost tonemske percepcije in akustičnih parametrov

Percepcijsko dvomni so bili samo trije primeri.

616 6 *dételji*: 1. 14/11,5; 2. 1; 3. -3,5; 4. -2/-5,5; 5. konv., poveš. V primeri s parametri je arsa visoka (akut in cfl. imata tu vrednost 12,7); drugi parameter je pričakovan, celo presežen; par. 3 je bližje akutu, par. 4 prav tako, par. 5 pa v obliki bolj cirkumfleksen, v naklonskom kotu pa akutski. – To je akut.

618 4 *šôlar*: 1. 12,5/15,5; 2. 0,5; 3. 3; 4. -2/-4; 5. vij., pridv. Par. 1 je v arsi malo višji kakor pri akutu, v tezi pa malo nižji; 2. par. govori za cfl., čeprav je oblika sorazmerno skromna za začetek novega segmenta; 3 je nižje kakor pri akutu, vendar glede na druge vrednosti pri Rīg. blizu akuta; 4 izrazito drugačno kakor pri akutu; 5. govori bolj za cfl. – Je vendar cfl.

613 4 *trávi*: 1. 13/9; 2. -1; 2. -1; 3. -4; 4. -1/-8; 5. ravn., poveš. Param. 1 se v arsi ne vidi dobro, v tezi pa je blizu poudarjenemu cfl.; 2 govori bolj za cfl.; 3. enako; 4 enako, arsa je bližje akutu, teza cfl.; 5. ne pove v primerjavi s parametri ničesar. – To je cfl., slika kaže, da je teza v tej besedi le višja kakor v cfl. vzorcu.

B – Besede, naglašene na končnem ali edinem zlogu

Analizirane so naslednje povedi in naštevalne enote:

619 *Ták junák se ne vdá, ker vé, da bi bilô zastónj.*

617 *Zvečêr se dân končâ in grémo²⁷ spât.*

615b *Ták junák se ne vdá.*

615a *Zvečêr se dân končâ.*

630b **Ták** junák se ne vdá.

630a **Zvečêr** se dân končâ.

635b *Ták junák se ne **vdá**.*

636 *Zvečêr se dân **končâ**.*

653 *Ták junák se ne **vdá**.*

654 *Zvečêr se dân ne **končâ**.*

648a *se vdá"*

648c *ták"*

649b *junák"*

650c *vê"*

651c *zastónj"*

652c *kováč"*

644a *končâ"*

644c *končâ"*

645a *dân"*

646c *zvečêr"*

649c *spât"*

651a *nôč"*

652a *začnê"*

652b *oblâk"*

Slušna identifikacija

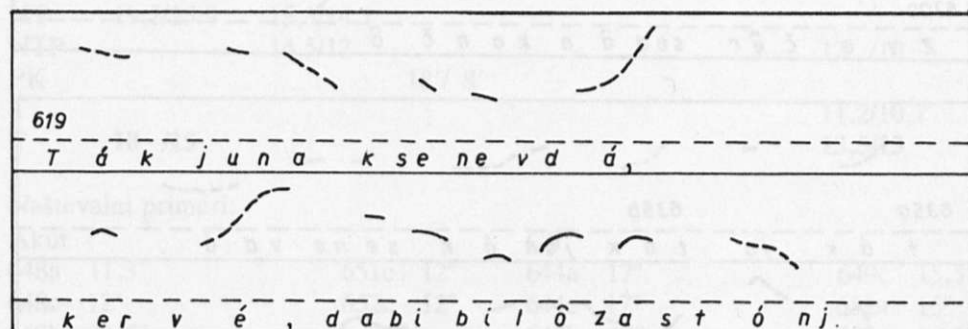
615a 1 *zvečêr*: L ^ – R netipično – T ^

615b 3 *vdá*: T ^ (slab, morda tudi ^) – L R ^

635a 1 *Ták*: T nedoločno – L R ^

619 6 *zastónj*: T ^ – L R ^

Dejansko problematičen je s čisto statističnega stališča 615a 1, za druge tri primere bo pokazala nadaljnja analiza, kaj moti percepcijo T.

Podobe tonskih potekov:

²⁷ Tu je Rig verjetno govoril ozki e.

617

Z v e č ě r s e d ā n k o n ě ā .

i n g r ē m o s p ā t .

615b

T á k j u n á k s e n e v d á .

615a

Z v e č ě r s e d ā n k o n ě ā .

630b

T á k j u n á k s e n e v d á .

630a

Z v e č ě r s e d ā n k o n ě ā .

635a

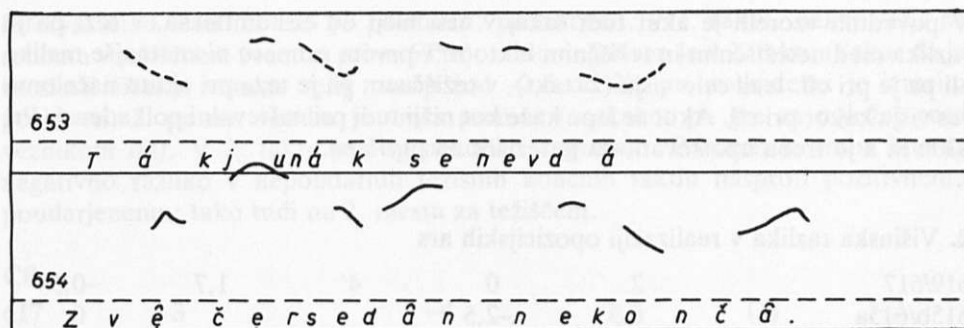
t á k j u

635b

t á k j u n á k s e n e v d á .

636

Z v ě č e r s e d ā n k o n ě ā .

1. Absolutna poltonska razmerja arsa/teza

619	16 /16	15 /12	14'/19'	18'/16'	(13,7/13)	12,5/10
617	18 /15	15 /11	18'/ 8'		(12 /15)	12 /10
615b	13,5/18	17 /16				12 /11,5
615a	20 /20	14,5/16				12 /8
630b	13,5/16	15 /12,5				10 /10,5
630a	18 /15	14,5/12				12 /10
635b	13,3/14,5	12,5/13,5				10 /10
636	18 /13	14 /13,5				13 /12
653	13,5/16,5	13 /16				11,5/13
654	21 /15,5	18 /16				14 /14

Akut

NT	14 /16,2	14,3/14,3			(13,7/13)	
NTP		15 /12,5				10 /10,5
PK			14'/19'	18'/16'		
T						11,2/10,7
T	13,5/16					10,7/11,5

Cfl.

NT	19,2/15,9	15,3/14,1				
NTP		14,5/12				12 /10
PK			18'/ 8'			
T						11,2/10,7
T	18 /15					13,5/13

Naštevalni primeri:

Akut				Cfl.				
648a	11,3"		651c	12"	644a	17"	649c	15,5"
648c	12"		652c	12"	644c	17"	651a	15"
649b	11,5"				645b	15"	652a	14,5"
650c	13"				646c	15,7"	652b	13"
				12"				
					15,1"			

V povednih vzorcih je akut tudi tukaj v arsi nižji od cirkumfleksa, v tezi pa je razlika med netežiščnim in težiščnim taktom: v prvem primeru ni znatnejše razlike ali pa je pri cfl. teza celo višja (2. takt), v težiščnem pa je teza pri akutu načeloma res višja kakor pri cfl. Akut se lepo kaže kot nižji tudi pri naštevalni polkadenci. Pri 630b in a je treba upoštevati, da je težišče na prvi arsi.

2. Višinska razlika v realizaciji opozicijskih ars

619/617	2	0	4'	1,7	-0,5
615b/615a	6,5	-2,5			0
630b/630a	4,5	0,5			2
634b/636	4,7	1,5			3
653/654	7,5	5			1
NT	5	1		1,7	
NTP		0,5			2
PK			4'		
T					-0,2
T					2
Naštevalni primeri:					
648a/646c	2,4"	649b/645	3,5"	651c/652a	2,5"
648c/649c	1,5"	650c/651a	2"	652c/652b	1"
					2,1"

Stanje je kar ustrezno: arsa je višja pri cirkumfleksu kakor pri akutu. Zlasti se to vidi v končnih težiščnih poudarjenih taktih nasproti nepoudarjenim, še bolj seveda v polkadenci in v 1. taktu, jasno je tudi v naštevalni polkadenci, seveda z razsipom navzgor in navzdol, ker si pri dolgem naštevanju avtor mora popravljati register, saj bi sicer prišel pod spodnjo črto svojega glasu.

3. Tonski interval med arso in tezo

Akut

619	0	-2	5'	-2'	(-0,7)	-2,5
615b	4,5	-1				-0,5
630b	2,5	-2,5				0,5
635b	1,2	1				0
653	3	3				1,5
NT	2,2	-0,2			(-0,7)	
NTP		-2,5				0,5
PK			5'			
T						-1,5
T	2,5					0,7

Interval med arso in tezo je pozitiven, pričakovan, v 1. taktu, nekaj večji pa redoma v težiščnem (vendar prim. 635b); rahlo negativen je v 2. taktu (kakor da je ta zlasti šibek), vendar velik razsip (od -2,5 do 3); pri polkadenci je izrazito pozitiven, 2. pa ne, vendar je vmes premor (vsekakor pa gre za položaj pred veznikom *da*). V 2. taktu je Rig nekoliko zaganjalo. Pozoren je treba biti na negativno razliko v nepoudarnih težišnih končnih taktih nasproti pozitivnemu poudarjenemu; tako tudi na 2. mestu za težiščem.

Cfl.					
617	-3	-4	-10'	(3)	-2
615a	0	1,5			-4
630a	-3	-2,5			-2
636	-5	-0,5			-1
654	-5,5	-2			0
NT	-3,6	-1,2		(3)	
NTP		-2,5			-2
PK			-10'		
T					-3
T	3				-0,5

Razlika je ves čas pričakovano negativna, posebno izrazita v 1. taktu, več kot pol manjša v 2., v končnem težiščnem nepoudarjenem spet zelo jasna, pa pozitivna pri poudarjenem. Tu so pač težave, ker se kot teza meri sredinska točka druge polovice arse. Posebnost -10' v 617 se razlaga s položajem pred veznikom.

4. Tonski interval med dvema zaporednima arsama/tezama

Akut

619	16 /16	-1 /-4	-1' / 7'	4' /-3'	(-4,3/-3)	-1,2/-3
615b	13,5/18	3,5/-2				-5 /-4,5
630b	13,5/16	1,5/-3,5				-5 /-2
635b	13,3/14,5	-0,8/-1				-2,5/-3,5
653	13,5/16,5	-0,5/-0,5				-1,5/-3
NT	14 /16	1,2/-1,8			(-4,3/-3)	
NTP		1,5/-3,5				-5 /-2
PK			-1' /-7'	4' /-3'		
T						-3,1/-3,7
T	13,5/16					-2 /-3,2

Arsa 2. takta ni zmeraj nižja (615b je torej poudarjeno), drugo je pa pričakovano, če upoštevamo, da je 4' /-3' začetek novega segmenta. – S tega stališča si je zanimivo pogledati dolgo naštevanje 644a-c, tj. *končâ, po trávi, končâ*, in sledeči 645a-c, tj. *se páse, dâñ, po lépi*:

11 16,5 – 12 19 – 11 17 || 13 11,5 18 – 15 – 14 12 17

Iz tega vidimo, da se akutirane arse držijo ves čas nekako enako na višini 12, cirkumflektirane pa na višini 16.

Cfl.

617	18 /15	-3 /-4	3'/-3'	(-6/7)	0 /-5
615a	20 /20	-5,5/-4			-2,5/-8
630a	18 / 15	-3,5/-3			-2,5/-2
636	18 /13	-4 / 0,5			-1 /-1,5
654	21 /15,5	-3 / 0,5			-4 /-2

NT	19,2/15,9	-3,8/-1,7		(-6/7)	
NTP		-3,5/-3			-2,5/-2
PK			3'/-3'		
T					-1,2/6,5
T	18 /15				-2,5/-1,7

Tukaj so arse bolj disciplinirane v svojem spuščanju od 1. do zadnjega takta. Pozitivna razlika v 617 je zaradi visoke polkadence. Če računamo s takti (tj. s seštevki arse in teze), dobimo lepšo podobo.

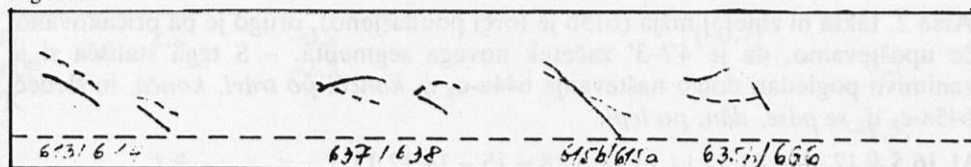
5. Oblika arse in njen naklonski kot²⁸

Akut

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
619	3'	2 5	1 4' 6	5	3' 4' 5		1 2 6
615	1	2	3		1		2 3
630b	1 3		2			1	2 3
635b	1 2 3					3	1 2
653	1 2 3				3		1 2
NT	6	3	3	1	2		8
NTP	1		1				1
PK	1		1'		2'		
T		1					2
T-	3				1	2	

Oblika intonacijskega poteka akutirane arse je pri Rig načeloma konkavna ali ravna. Vijugasta je enkrat v polkadenci, 619 1 pa je skoraj ravna, prav tako je zelo

²⁸ Tu se zdi primerno opozoriti na celotni težiščni takt pri besedah s končnim in nekončnim naglasom:

blizu ravnosti tudi iz 630b 2. Naklonski kot intonacijskih obrisov ars je dosledno povešen: skoraj vse nekonkavne tonske oblike ars so povešene, s čimer je poudarjena vrednost naklonskega kota; da sta pogredientna vijugasta oz. konkavna pridvignjena, je pač lahko razumeti. Vodoravni obris je vendarle rahlo povešen. – Rig oksitonirani akut je torej glede na naklonski kot povešen, glede na obliko pa konkaven ali raven.

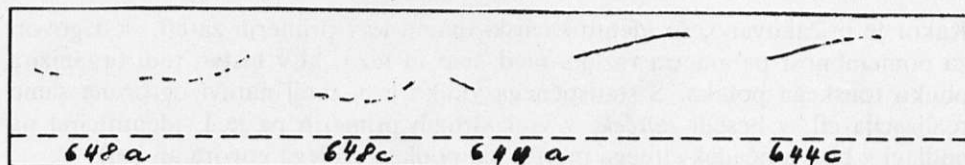
Cfl.

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
617	5	2 (4)		1 2 3'	3	(4)	1 2 5
615a	2		3	1	1 2		3
630a				1 2 3	1 2		3
636			2 3	1	1 2		3
654				1 2 3	2 3	1	
NT	1	1 (1)	2	4	6	1 (1)	2
NTP				2	1		1
PK				1'			
T	1			2			2
T			1	2	2		1

Oblike ars so načeloma konveksne. Konkavnost si je težko razložiti pri 615a, ker ni tudi drugega nobenega momenta, ki bi govoril za akutiranost te besede. V 617 5 gre za izglasje, in je akut od cfl. tukaj višji po pričakovanju; 617 3 pa je polkadenčno. Pri tej (tj. 617) stavčni intonaciji gre pri 4 za akut (*grémo*), pri 2 pa imamo pridvignjeni položaj arse in tipično nizko lego teze. Tako je treba razložiti samo še 636 1 2 3: Tretji zlog lahko izvzamemo, ker gre sicer za vijugavo črto, a razločno konveksno, ostali dve sta pa pridvignjeni, kot cfl. spoznatni po višjem položaju nasproti akutu in po nižjem teznem zložu. – Naklonjenost je načeloma pridvignjena, vodoravna enkrat tudi pri akutu, povešena zlasti v izglasni arsi. Razen 617 5 so ti primeri vsi konveksni (636 3 vijugast). Tako se tudi pričakuje.

Za proučevanje tonskih oblik in njihovih naklonskih kotov so v danem gradivu zlasti uporabni posnetki posamezno govorenih besed v naštevalni polkadenci (644–652), skupaj 27 enot. Polkadenca je t. i. rastoča. Tu nasprotnostne pare za oksitone nudijo npr. enoti 648 a in c za akut (*se vdá, ták*) in 644 a in c za cfl. (*končâ, končâ*).²⁹ Akutska tonska poteka sta v prvi polovici svojega trajanja ravna (višina 11,5), v drugi (ta igra vlogo polkadenčnosti, tj. stavčnofonetično) pa se konkavno

²⁹ Prim. tonske poteke pri 648a in c proti 644a in c:

dvigata (od 12 do 14,5 oz. od 11,5 do 15), medtem ko sta cirkumfleksna poteka praktično v vsej dolžini trajanja ravna in obenem desno pridvignjena (rastoča): v prvi polovici od 15 do 17,5, v drugi od 17,5 do 18. Za nazaj si oglejmo še po dva paroksitona 644b in 645a za akut (*po trávi, se páse*) in 646b ter 647a za cfl. (*stârček, pomlâdi*). Oblika tonskega poteka je pri akutu praktično ravna in povešena (na višini od 13 do 11 oz. 10,5), pri cfl. pa desno dvignjena in praktično tudi ravna (prvič malenkostno konkavna, drugič malo konveksna), pa seveda v primerjavi z akutskima na večji višini: *stârček* od 13,7 do 15, *pomlâdi* od 13 do 15,5. Tu lahko opazujemo še tezo: ta je pri akutu pri 21 oz. 18, pri cfl. 16 oz. 15. Če tudi pri arsi vzamemo sredino poteka, dobimo za akut razmerje med arso in tezo 12/21 oz. 12,2/18, pri cfl. pa 14,3/16 oz. 14,2/15; izraženo v razliki: za akut 9 oz. 5,8, za cfl. 1,7 oz. 0,8. Bistvena razlika je vedno le višinska, o kaki rastočnosti arsnega poteka pri akutu in padajočnosti pri cfl. sploh ne more biti govora.

II. Akut in cirkumfleks v vprašalni intonaciji

A – Ne na zadnjem ali edinem zlogu naglašene besede

0. Analizirane povedi

- 624 *Kráve se pásejo v trávi, kónji pa v dětelji?*
 626 *Stârček čâka zdráve pomlâdi, šôlar pa počitnic?*
 643 *Kráva se páse po trávi, kónji pa v dětelji?*
 642 *Stârček čâka zdráve pomlâdi, šôlar pa počitnic?*
 622 *Kráva se páse po lépi trávi?*
 621 *Stârček čâka zdráve pomlâdi?*
 634 *Kráva se páse po trávi?*
 631 *Stârček čâka zdráve pomlâdi?*
 640 *Kráva se páse v lépi trávi?*
 641 *Stârček čâka zdráve pomlâdi?*

Pri 634 po sluhu kakor da ni poudarjeno, pri 640 pa kakor da je na pol.

Slušna identifikacija

- 626 6 *počitnic*: L ´ – R T ^
 631 1 *stârček*: L T ´ – R ^ (slabo realiziran)
       2 *čâka*: L ´ – R T ^
       3 *pomlâdi*: L ´ – R T ^
 642 6 *počitnic*: L ´ – R T ^

Kakor je pričakovano, so identifikacijski dvomi le v primerih za cfl., kar govori za pomembnost parametra razlika med arso in tezo, ki v bistvu tudi organizira obliko tonskega poteka. S statističnega vidika je v svoji naravi ogrožena samo realizacija cfl. v besedi *stârček*, v vseh drugih primerih pa je L identificiral na podlagi v bistvu neadekvatnega merila (na podlagi svojega govora ali kaj).

Podobe tonskih potekov:

624

K r á v a s e p á s e p o l ě p ĩ t r á v ĩ ,

k ó n j i p a v d ě t e l j i ?

626

S l ā r ĉ e k ĉ ā k a z d r ā v e p o m l ā d ĩ ,

š ō l a r p a p o ĉ ĩ t n i c ?

643

K r á v e s e p á s e j o v t r á v ĩ ,

k ó n j i p a v d ě t e l j i ?

642

S t ā r ĉ e k ĉ ā k a z d r ā v e p o m l ā d ĩ ,

š ō l a r p a p o ĉ ĩ t n i c ?

622

K r á v a s e p á s e p o l é p i t r á v i ?

621

s t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d i ?

634

K r á v a s e p á s e p o t r á v i ?

631

s t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d i ?

640

K r á v a s e p á s e v l é p i t r á v i ?

641

s t á r č e k č á k a z d r á v e p o m l á d i ?

612

K r á v e s e p á s e j o n a l é p i t r á v i ?

1. Absolutna številčna razmerja

624	15,5/15	13,5/13,5	13,2/13	12'/13'	13 /11,5	10 /11,5–14,2
626	17 /15,5	16 /15	(13,5/13)	14'/12'	13 /10,6	11 /18
643	14,5/14,5	13 /13		11'/13'	14 /12	10,5/12,8–14,9
642	14,3/13	13,5/13	(12,5/14)	13'/16,5'	15 /12	12,5/17,5
622	14,5/13,5	13 /13	12 /11,5			10 /19
621	15,5/14	15 /13	13 /11,5			10,8/19
634	14 /15,5	18,5/18				16 /16,6
631	14 /18	17 /17,5	17 /17			16,5/16
640	13,5/16	13 /14,5	14,5/14,5			10,5/19
641	16 /14	14 /14	12 /13,5			14 /19

Akut

NT	14,5/14,7	13,2/13,5	13,2/13		13,5/11,7	
NTP		18,5/18				16 /16,5
PK				12 /13		
T						10 /14,6
T	14 /15,5			11'/13'		10,5/16,9

Cfl.

NT	15,7/14,1	14,7/13,7	12,7/13		14 /11,3	
NTP		17 /17,5	17 /17			16,5/16
PK				14'/12'		
T						10,9/18,5
T	14 /18			13'/16		12,2/18,1

Tu so vrednosti za akutirane arse spet nižje kakor za cirkumfleksirane, pri tezah pa med akutiranimi in cfl. ni bistvene razlike, se pravi, da pri cfl. niso zmeraj nižje kakor pri akutiranih.

Zanimivo je primerjati vrednosti za akut in cfl. v pripovedni in vprašalni intonaciji. Pri akutu so si navadno arse P- in V-intonacije zelo blizu, kdaj višje ali nižje, teze v vprašalni intonaciji pa na splošno nižane, razen v zadnjem taktu. Pri cirkumfleksu so vse arse v vprašalni intonaciji načeloma višje kot v pripovedni, rahla izjema sta tu prvi in zadnji takt. Akutirani težiščni takti so pri pripovedni intonaciji v arsi načeloma nižji od netežiščnih, pri cfl. taktih so težiščne arse v prvem taktu nižje od navadnih, v zadnjem pa višje, hkrati pa v vprašalni intonaciji v 1. taktu nižje; tako tudi v navadni polkadenci, pri poudarjenosti pa so polkadenci in kadenčni nekaj višje.

2. Višinska razlika realizacije ars akuta in cirkumfleksa

624/626	5	2,5	0,3	2'	0	0,5
643/642	-0,2	0,5		2'	1	2
622/621	1	2	1			-0,8
634/631	0	-1,5				0,5
640/641	2,5	1	-2,5			3,5
NT	2	1,5	-0,4		0,5	.
NTP		-1,5				0,5
PK				2'		
T						-0,1
T/PK'	0			2'		2,7

Cirkumfleks je tonsko sicer načeloma uresničen vedno višje kakor akut, vendar tukaj razlike niso tako očitne kakor pri pripovedni intonaciji. Kot že opozorjeno, je Rig imel določene težave z realizacijo vprašalne intonacije, kar je morda povezano s tonemskim govorom (vsaj kje v Sloveniji). Poleg tega so zaradi akustičnih motenj tu posnetki manj jasni in torej merjenje manj zanesljivo.

3. Tonski interval med arso in tezo

Akut

624	-0,5	0	-0,2	1'	-1,5	4,3
643	0	0		2'	-2	4,3
622	-1	0	-0,5			9
634	1,5	0,5				0,5
640	2,5	0	1,5			5
NT	0,25	0	0,2		-1,7	
NTP		0,5				0,5
PK				1'		
T						6,6
T/PK	1,5			2'		4,6

Teza je v povprečku povsod višja od arse, vendar ponekod le neznatno, tj. kakor da se drži le nizko; glede tega je značilen 2. takt, ki torej nikakor ne kaže položaja za tipičnost razmerja med arso in tezo. Zlasti izrazite pozitivne razlike pa imamo v težiščnih taktih, poudarjenih ne na koncu intonacijskega člena ali pa v zadnjih taktih bodisi polkadence ali kadence, tudi poudarjene (ni pa tega seveda v zadnjem taktu, če ima segment težišče na začetku – 634). Prim. velike razlike v končnem antikadenčnem taktu: 0,5 za netežiščnost, 6,6 za navadno in 4,6 za poudarjeno težiščnost.

Cfl.						
626	-1,5	-1	-0,5	-2'	-2,4	6
642	-1,3	-0,5	-0,5	-3,5'	-3	5
621	-1,5	-2	-1,5			8,2
631	4	0,5	0			0,5
641	-2	0	1,5			5
NT	-1,5	-0,8	-0,2		-2,7	
NTP		0,5				0,5
PK				-2'		
T						7,1
T/PK	4			-3,5'		5

Tukaj je razlika v netežiščnih taktih negativna, le v zadnjem taktu rahlo pozitivna, polkadenčna tudi negativna, poudarjena polkadenčna še bolj, pri poudarjenem ali nepoudarjenem težišču pa je izrazito pozitivna. Zanimiva je pozitivna razlika v vseh taktih, če je težiščni prvi (631).

V primeri z akutiranim vzorcem je očitna razlika v polkadenčnem taktu, pa tudi sicer so v celoti pozitivne vrednosti pri akutu in negativne pri cfl., kolikor gre za netežiščne takte in (že omenjene) polkadenčne; tu je najizrazitejša razlika prav v tem parametru.

4. Razlika med zaporednimi arsami/tezami

Akut						
624	15,5/15	-2 / -1,5	-0,3/-0,5	-1,2'/0'	1/-1,5	-3 / 2,7
643	14,5/14,5	-1,5/-1,5		2' /0'	3/-1	-3,5/ 2,9
622	14,5/13,5	-1,5/-0,5	-1 /1,5			-2 / 7,5
634	14 /15,5	4,5/3,5				-2,5/-2,5
640	13,5/16	-0,5/-1,5	1,5/0			-4 / 4,5
NT	14,5/14,7	-1,1/-1	-0,1/-0,6		2/-1,2	
NTP		4,5/3,5				-2,5/-2,5
PK				-1,2'/0'		
T						-3 / 4,9
T/PK	14 /15,5			-2' /0'		-3,7/ 3,7

Tu arse dosledno padajo tudi pri vprašalni intonaciji, prva potežiščna (tj. za nekončnim poudarjenim zlogom) pa se zaradi vprašalnosti tonsko dvigne, in to zelo krepko. Teze se glede na začetno višino seveda tudi nižajo (razen spet v potežiščnem taktu) – tu je teza nižja tudi v izglasnem taktu –, po zadnji težiščni arsi pa je teza zaradi vprašalnosti seveda sorazmerno zelo privzdignjena.

Cfl.

626	17 /15,5	-1 /-0,5	-2,5/-2	0,5'/-1'	-1 /-1,4	-2 / 7,4
642	14,3/13	-0,8/ 10	-1 / 1	1' /2,5'	2 /-4,5	-2,5/ 5,5
621	15,5/14	-0,5/-1	-2 /-1,5			-2,2/ 7,5
631	14 /18	3 /-0,5	-0 / 0,5			-0,5/-1
641	16 /14	-2 /0	-2 /-0,5			-2 / 5,5

NT	15,7/14,1	-1 /-0,3	-2,3/-0,7		0,5/-2,9	
NTP		3 /-0,5	0 /-0,5			-0,5/-1
PK				0,5'/-1'		
T						-2,1/ 7,4
T/PK	14 /18			1' /2,5'		-2,2/ 5,5

Arse ogrodja intonacije spet padajo z leve proti desni, izjema je nekončnotežiščni 631 2, kjer je razlika pozitivna. Teze so prav tako zmeraj nižje, razen seveda v težiščnih in polkadenčnih taktih, kjer je posebnost le 626 4 z negativno vrednostjo.

5. Oblika arse in njen naklonski kot

Akut

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
624	4' 5'	1 2		3 6			1 2 3' 4 5 6
643	2' 3'			1 4 5			1 2 3' 4 5
622	4	2		1 3		3	1 2 4
634	3	1 2					1 2 3
640	2 4			1 3			1 2 3 4
NT	3	3		7		1	1 2
NTP	1	1					2
PK	1'						1'
T	1			1			2
T/PK	1 1'	1		1			3 1'

Pri akutu oblika arse pri vprašalni intonaciji ne igra praktično nobene vloge, saj je zelo različna (razen nevijugasta), konkavna ali konveksna (ta zlasti pri ϵ) pa je zelo blizu ravnosti. Pač pa je značilno povešen naklonski kot, tj. ravno nasprotno od kake rastočnosti.

Cfl.	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
626	3		1 6	2 4' 5	1	2 6	(3) 4' 5
642	2 4' 5 6		(3)	1	1 4' 6		2 (3) 5
621	1 4	2 (3)				1 4	2 (3)
631	1 2	(3) 4					1 2 (3) 4
641	2		1 4	(3)	1 4		2 (3)
NT	4 (1)	1 (1)	2 (1)	(3) (1)	3	2	6 (4)
NTP	1	(1)					1
PK				1'	1'		1'
T	2	1	1		1	2	1
T/PK	1 1'		1		1		1'

Tudi tukaj se oblika arse ne zdi odločevalna (tukaj tudi vijugasta), to pa morda tudi zaradi nazobčanega osnovnotonskega poteka); naklonski kot je predvsem povešen, ker gre za vprašalno intonacijo.

B – Na zadnjem ali edinem zlogu naglašene besede

Primeri so naslednji:

627b *Ták junák se ne vdá, jěz, jáz bi se pã?*

625 *Zvečêr se dân končâ, nôč pa začnê?*³⁰

623 *Ták junák se ne vdá?*

620 *Zvečêr se dân končâ?*

627a *Ták junák se ne vdá?...*

633b *Ták junák se ne vda?*

632 *Zvečêr se dân končâ?*

639a *Ták junák se ne vdá?*

639b *Zvečêr se dân končâ?*

Pripomniti je treba, da je 627a nekaj polkadenčni člen, ki pa mu je sledil zamolk in govorec je ponovno »vzel zalet« v 627b, da je vprašalno izpeljal celo podredje, vsekakor tudi pri tem z nekim zastojem (prim. dvojni os. zaimék). In še: osnovnotonski obrisi so tu zelo dobri.

³⁰ Par v 627b/625 daje nekaj prilike za opazovanje razlik med dolgimi in kratkimi naglašeni zlogi.

Podobe tonskih potekov:

627b

T á k j u n á k s e n e v d á ,

j á z j á z b i s e p á ?

625

Z v e č e r s e d a n k o n č a ,

n o č p a z a č n e ?

623

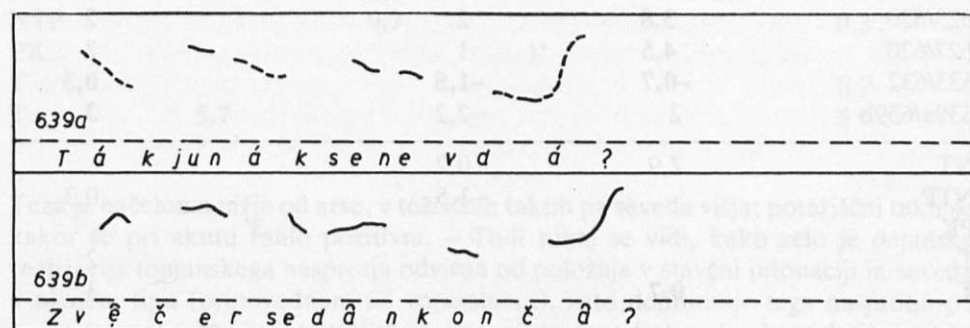
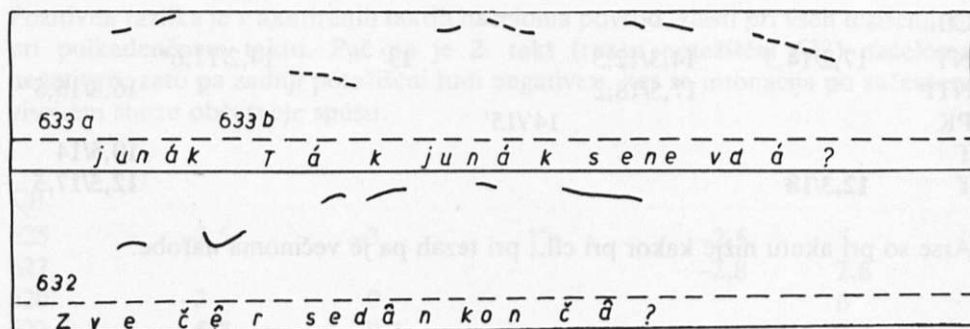
T á k j u n á k s e n e v d á ?

620

Z v e č e r s e d a n n e k o n č á ?

627a

T á k j u n á k s e n e v d á ?

1. Absolutne vrednosti

627b	15 /15,7	14 /13	11'/15'	(13...)	(15 /12,2)	(12,2/15)
625	16,5/14	14 /11	14'/15'		13,5/11	11 /16
623	15,2/14,5	13 /13				10 /14
620	19 /16	15 /15				12 /18
627a	14,5/15,5	14 /13,5				11 /14
633	13 /17,5	18 /18,5				16,5/15
632	12,3/18	17,5/18,2				16,8/16,5
639a	14 /16	16 /13,8				11 /14
639b	16 /14	14 /11,6				12,5/17,5

Akut

NT	14,6/15,4	14,2/13,3	(13...)	(15 /12,2)	(12,2/15)
NTP		18 /18,5			16,5/15
PK			11'/15'		
T					10,5/14
T	13 /17,5				11 /14

Cfl.				
NT	17,2/14,3	14,3/12,5	13'	14,2/11,6*
NTP		17,5/18,2		16,8/16,5
PK			14'/15'	
T				10,5/14
T	12,3/18			12,5/17,5

Arse so pri akutu nižje kakor pri cfl., pri težah pa je večinoma narobe.

2. Višinska razlika realizacije ars akuta in cirkumfleksa

627b/625	1,5	0	3'	
623/620	3,8	2		2
627/620	4,5	1		2
633/632	-0,7	-1,5		0,3
639a/639b	2	-2,2		3
NT	2,9	0,2		
NTP		-1,5		0,3
PK			3'	
T				2
T	0,7			3

Arse so pri akutu nižje kakor pri cfl., v popoudarnih taktih pa oboje zelo zvišane, pri akutu deloma še bolj kakor pri cirkumfleksu (tudi v polkadenci je stanje tako). Arse so pri akutu nižje tudi v nepoudarjenem težišču na koncu povedi, in isto je pri poudarjenih končnih.

3. Višinska razlika med arso in tezo

Akut						
627b	0,7	-1	4'	—	(-2,8)	(2,8)
623	-0,7	0				4
627a	1	-1				6
633	4,5	0,5				-1,5
639	2	-2,2				-3
NT	0,7	-1		—	(-2,8)	(-2,8)
NTP		0,5				-1,5
PK			4'			
T						5
T	4,5			—	(-2,8)	3 (2,8)

* Tu so vračunane tudi vrednosti cfl. iz akutskega vzorca.

Pozitivna razlika je v akutiranih taktih načeloma povsod, zlasti pri vseh težiščnih in pri polkadenčnem taktu. Pač pa je 2. takt (razen potežiščni 633) načeloma negativen, zato pa zadnji potežiščni tudi negativen, ker se intonacija po začetnem visokem startu občutneje spusti.

Cfl.					
625	-2,5	-3	1'	-2,5	5
627				-2,8	2,8
620	-3	0			6
632	5,7	0,7			0,3
639	-2	-2,4			5
NT	-2,5	-1,8		-2,6	
NTP		0,7			0,3
PK			1'		
T					6,9
T	5,7				5

Teza je načeloma nižja od arse, v težiščnih taktih pa seveda višja; potežiščni takti so kakor še pri akutu rahlo pozitivni. – Tudi tukaj se vidi, kako zelo je dejanska realizacija tonemskega nasprotja odvisna od položaja v stavčni intonaciji in seveda v njenem tipu (pripovednem ali vprašalnem), zato definiranje tega nasprotja po enem samem taktu in intonacijskem tipu ni drugega kot podatek za dotični takt.

4. Zaporedje ars/tez

Akut						
627b	15 /15,7	-1 /-2,7	-3'/2'	(2...)	(2/2,8)	(-2,8/2,8)
623	15,2/14,5	-2,2/-1,5				-3 / 1
627a	14,5/14,5	-0,5/-2				-2 / 4,5
633	13 /17,5	5 /1				-1,5/-3,5
639a	14 /16	2 /-2,2				-5 / 0,2
NT	14,6/15,4	0,4/-2,1				
NTP		5 /1				-1,5/-3,5
PK			-3'/2'			
T						-2,5/ 2,7
T	13 /17,5					-5 / 0,2

Arse se dosledno uresničujejo nižje z leve proti desni, izjema je popoudarna 633; nepričakovan dvig arse 2. takta 639a je verjetno posledica kakšne polpoudarjenosti.

Cfl.

625	16,5/14	-2,5/-3	0'/4'	-0,5/-4	-2,5/5
627			(-2)	2 /-2,8	-2,8/2,8
620	19 /16	-4 /-1			-3 /3
632	12,3/18	5,2/ 0,2			-0,7/-1,7
639b	16 /14	-2 /-2,4			-1,5/ 5,9

NT	17,2/14,6	-2,8/-2,1	(-2)	0,7/-3,4	
NTP		5,2			-0,7/-1,7
PK			0'/4'		
T					-2,7/ 3,6
T	12,3/18				-1,5/ 5,9

Tudi tukaj so zaporedne arse dosledno nižje z leve proti desni, izjema je visoko dvignjena potežiščna 632, nekaka posebnost pa neznižana polkadenčna 625. Tudi teze se nižajo (pri 627 nekako popravljena predzadnja zvišana), potežiščna teza 632 je seveda (le malo) zvišana in tipična znižana v izglasju (prim. tudi zgoraj pri akutu). Teze težiščnih taktov so zaradi vpraševalnosti seveda krepko višje od predhodnih.

5. Oblika arse in naklonski kot

Akut

	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.	Pridvig.	Vodor.	Poveš.
627b	2 (6)	3'		1 (4)' (5)	3' (4)' 6		1 2 (5)
623	3		1	1	3		1 2
627a	3	1 2			3		1 2
633b	2	3		1			1 2 3
639b	2 3	1			3		1 2
NT	4 (1)	3	1	2 (1)			9 (1)
NTP	1	1					1
PK		1'		(1')	1' (1')		
T					3		
T	1			1	1		1

Arse so po obliki konkavne ali ravne, prvi takti pa so radi konkavni, vsekakor rahlo. Naklonski kot je predvsem povešen, skoraj dosledno pa pridvignjen v težišču (tudi pri polkadenči). Izjema je v 1. taktu poudarjeni 636b. Za pridvignjenost v težišču je treba reči, da je besednofonološki del tonskega poteka vodoraven oz. celo povešen, stavčnofonetični drugi del pa zatem ustvari desno pridvignjenost celotne podobe.

Cfl	Konk.	Ravn.	Vij.	Konv.				Pridvig.	Vodor.	Poveš.
625			5	1	2	3'	4	3' 5		1 2 4
627b			6	4'	5			4' 6		5
620			3	1	2			3	1	2
632	1	3		2				1 2		3
639b	3		3	1	2			2 3		1
NT				8				1	1	6
NTP		1		1				1		1
PK				2'				2'		
T			3					3		
T	2		1					2		

Oblike ars so pretežno konveksne in temu blizu ravne, konkavne pa do polovice toliko kot konveksne. Naklonski kot je večinoma pridvignjen oz. raven, šele nato povešen.

SUMMARY

In 1963 (when, as a Humboldt grantee at the Phonetic Institute of Hamburg University, I carried out research into Slovene sentence intonation) I had first to solve the question about the phonetic and phonological nature of tonemes in standard Slovene. To that end I recorded also the standard, though slightly Lower-Carniola tinged speech of my colleague and friend Jakob Rigler, an eminent modern Slovene linguist, born in Ribnica in Lower Carniola. I drew up several monoclausal sentences, composed, as a rule, of words with an identical accent, i.e. either exclusively acute or exclusively circumflex, for instance *Kráva se páse po lépi trávi – Stârček čâka zdráve pomlâdi*, the place of accent being either on a nonfinal or on the final syllable (for the latter cf. *Ták junák se ne vdá*); in order to study semicadence I positioned such units also as nonfinal segments of bisegmental sentences (e.g. *Kráve se pásejo po lépi trávi, kónji pa v děteli*). My speakers were asked to pronounce such units as statements as well as questions, and with the tonal nucleus at its normal position as well as moved back onto different words of the clause unit (these latter cases in fact involve sentence stress, i.e. they are linguistically marked). The speakers were guided by punctuation and by underlines under the corresponding units in the written text that was to be articulated. An exceptional type of sentence was a long enumerative sentence containing a sequence of diversely toned oxytonic or nonoxytonic units, e.g. ... *se páse, stârček, tráve* ...

The recordings of the acoustic analysis were made at the Communication Research Institute in Braunschweig on a Grützmacher-Lottermoser analyzer, which displayed, besides time, an oscillogram of vocal cord vibrations, the intensity envelope of the utterance (in a logarithmic and normal presentation), and the contour of the fundamental tone (which, taken together, allow a fairly precise delimitation of phonemes and sounds). The individual parameters (six in all) used in processing of the recordings showed the distinctive feature of Slovene tonemes to be the realization of Slovene vowels as low-pitched under the acute accent, and high-pitched under the circumflex (or short) accent; in relation to the intonation contour of the sentence, the acute is always pitched lower, and the circumflex higher (the intonation contour in declarative sentence segments is formed by a sequence of stressed syllables (= arses) descending in a regular way from left to right). The posttonic syllables (the thesis), when there are any, are higher than the arsis under the acute, and lower than the arsis under the circumflex; when this is not the case (particularly with interrogative intonation or in a rising semicadence, which sends the thesis above the arsis), the interval of the acute is higher than the interval of the circumflex. Sentence stress usually makes these relationships even more distinct. The contour of the arsis is often concave or level in the case of the acute accent, and convex in the case of the circumflex accent; the angle of inclination is

usually negative when the accent is acute, and positive when the accent is circumflex (with the expected difference under the interrogative intonation, where the thesis of both tonemes is pushed upwards). The different tone contours of the arsis and thesis, as well as the relationship between the arsis and thesis, are merely a consequence of the fundamental opposition: the low pitch of the acute vs. the high pitch of the circumflex. This is most evident in sentence patterns whose tone units consist of single arses, e.g. *Ták mlád fánt/králj/glās dá vsě iō.* (A tone unit stretches from one arsis to the next or to the pause, respectively; the first tone unit in the intonation segment may have an anacrusis). – Thus, with respect to sentence intonation, the acute is a lowered tone, the circumflex is a heightened tone: Slovene tonemicity involves a correlation in pitch rather than a correlation in tone contour as Trubetzkoy and Jakobson, among others, believed.